

9. Verklaring van vaktermen

gebruikt in de inleiding en in het woordenboek.

Adjectief: bijvoeglijk naamwoord.

Analogie: naar analogie van, naar het voorbeeld van.

Alveolair: klank gevormd door afsluiting van de luchtstroom door de tongpunt die de alveoli (de tandkassen) raakt. In sommige handleidingen worden alveolairen ook dentalen genoemd. De t, d, s, z, l, r, n zijn alveolairen.

Anlaut: beginklank van een woord.

Apocope: het weglaten van een klank aan het einde van een woord.

Assimilatie: gehele of gedeeltelijke versmelting van twee of meer medeklinkers die aan mekaar grenzen. Bv. *gers* (gras) > *gès*.

Auslaut: laatste klank van een woord.

Bilabiaal: medeklinker gevormd met beide lippen. De m, b, p zijn bilabialen.

Centrerend: gezegd van tweeklank waarvan het tweede element mediaal is (nl. tussenin gerealiseerd). De [i.ə] (been), [y. ə] (hoorn), [u. ə] (boom) zijn centrerende tweeklanken.

Cluster: groep van medeklinkers. De *-rkt* in *markt* is een cluster.

Collectief: verzamelwoord.

Comparatief: vergrotende trap.

Consonant: medeklinker.

Consonantisme: medeklinkersbestand.

Contaminatie: een (fout) woord waarin elementen van twee verschillende woorden zitten. Bv. *verèkskuzeern* < *ver* (< *verontschuldigen*) + *excuseren*.

Datief: derde naamval.

Deletie: het wegvallen (het deleren) van een klank. De syncope is een geval van deletie.

Diacritisch teken: teken (bv. het streepje, het puntje, het haakje) om de uitspraak precies te kunnen weergeven.

Diftong: tweeklank.

Diftongering: de ontwikkeling van een diftong uit een monoftong.

Diminutief: verkleinvorm van een zelfstandig naamwoord.

Dissimilatie: het ongelijk worden van twee gelijke medeklinkers in een woord: *klepel* wordt *klêiper*.

Enclise: aanhechting van een onbeklemtoond woordje aan een voorafgaand woord bv. *ja zij, jaa's*; *neen het, nieët*; *ik weet het > ik weent*.

Epenthesis: het invoegen van een medeklinker midden in een woord. Bv. *Fernâin* < *venijn*.

Etymologie: wetenschap die de herkomst van een woord bestudeert.

Figuurlijk: niet letterlijk.

Flexie: vervoeging van werkwoorden en verbuiging van bv. zelfstandige naamwoorden.

Foneem: kleinste klankeenheid die een betekenisonderscheidende functie heeft; een foneem is werkelijk belangrijk omdat hij een verschil in betekenis aangeeft. Als we tussen /m/ en /s/ telkens een andere korte klinker plaatsen levert dat voor het Asses zes verschillende betekenissen op en dus zes klinkerfonemen: /mis/, /mes/, /mɛs/, /mys/, /mos/, /mas/ nl. *mis*, *mest*, *mes*, *mus*, *mos*, *masse* (Fr.).

Fonologie: wetenschap die de fonemen bestudeert.

Frequentatief: werkwoord dat een herhaling uitdrukt.

Fricatief: medeklinker gerealiseerd doordat de tong de luchtstroom hindert; de f, v, s, z, sj, zj, ch, g zijn fricatieven.

Gallicisme: wending die naar het Frans is gevormd of die letterlijk uit het Frans is vertaald en daardoor in strijd is met het Nederlands taaleigen.

Gedekt: wordt gezegd van een medeklinker die door een andere medeklinker (of een groep van medeklinkers) wordt gevolgd.

Geminatie: verlenging van medeklinker. Vgl. karre (Mnl.) > kar.

Genus: woordgeslacht.

Gerond: gezegd van klinker die met stulping van de lippen wordt gerealiseerd.

Gesloten: gezegd van klinker die met minimale geopende mond wordt gerealiseerd.

Glijder: overgangsklank ingeschoven tussen twee klinkers. De w en j zijn glijders. Vgl. Theater (D.), théâtre (Fr.) worden uitgesproken zonder glijder maar in het A.N. theater wordt een j ingeschoven. Vgl. cacao > *kakajoo*.

Infinitief: noemvorm.

Insertie: invoeging van een klank. In *bijjen* (bieden) wordt de d gedeleerd en treedt insertie van de j op.

Intervocalisch: tussen twee klinkers.

Label: aanduiding na het kopwoord i.v.m. het spraakkunstig geslacht, de taalkring, de bronvermelding enz...

Labiaal: medeklinker die met behulp van de twee lippen wordt gerealiseerd. De f, v zijn labiodentalen.

Labiodentaal: medeklinker die wordt gerealiseerd met behulp van onderlip en boventanden.

Leenvertaling: letterlijke vertaling (uit het Frans).

Lemma: trefwoord.

Liquide: vloeiklank. De l en r zijn liquiden.

Mediaal: klank die middenin de mond wordt gerealiseerd.

Metanalyse: vorming waarbij woorden worden verbonden in andere bestanddelen dan die waaruit ze werkelijk zijn samengesteld: bv. *ne nêif* < nen heef; *e noot* < een oord.

Metathesis: het verspringen van plaats van een medeklinker. Bv. *Orgel* > *ùlger*.

Monoftong: éénklank.

Morfeem: kleinste vormelement van een taal met een spraakkunstige functie. Bv. het element –en van noemvormen.

Mouillering: de ontwikkeling van een medeklinker tot een klank die vooraan in de mond wordt uitgesproken waardoor men een j hoort meeklinken: puist > *poisjt*; mandeken > *mainneken*.

Nasaal: medeklinker gerealiseerd door de luchtstroom via de neus (en niet via de mond) te laten ontsnappen.

Nasalisering: klinkerverandering waarbij de klinker wordt gerealiseerd door de luchtstroom niet via de mond maar door de neus te laten ontsnappen. Bv. *bon* (Fr.).

Occlusief: medeklinker gerealiseerd doordat de luchtstroom eerst wordt afgesloten en dan met een lichte plof weer wordt doorgelaten. De p, b, t, d, k zijn occlusieven.

Ongerond: gezegd van klinker die met met gespreide lipstand wordt gerealiseerd.

Ontronding: het met gespreide lipstand realiseren van klinkers die met stulping van de lippen worden gerealiseerd. Ontronding heeft in onze streek plaats in een gebiedje ten oosten van de Dender (bv. in Asse-ter-Heide, Mazenzele, Opwijk) waar deur als *dee*, en put als *pit* wordt gerealiseerd. .

Open: gezegd van klinker die met maximale openheid van de mond wordt gerealiseerd.

Openend: gezegd van tweeklanken met met [ε :] als tweede element (bv. in *kaars*, *kjê*s; staart, *stjêt*).

Palataal: gezegd van een klank die ter hoogte van het palatum (het harde verhemelte) wordt gerealiseerd. De sj, zj en j zijn palatalen.

Palatalisatie: het vooraan in de mond uitspreken van klinker die oorspronkelijk achteraan in de mond wordt gerealiseerd. Bv. a (*tap*) > è (*tèppen*); o (wortel) > ù (*wùttel*).

Paragoge: toevoeging van een klank aan het eind van een woord. Oorlog > *oorlogt*; genoeg > *genoegt*.

Pleonasme: het gebruik van meer woorden dan nodig om een begrip uit te drukken. Bv. poelier > *kiekerepoelier*.

Predicatief: van bijvoeglijk naamwoord gebruikt als predicaat, nl. als bepaling van gesteldheid.

Prefix: voorvoegsel. Bv. ge-, be-, ont-.

Proclise: aanhechting van een onbeklemtoond woord (bv. een lidwoord) aan een volgend woord waardoor het wordt vervormd. Bv. De straat > d' straat (uitgesproken als 't straat).

Procope: het weglaten van een klank bij het begin van een woord. Bv. door procope van de j wordt juffrouw > *uffra*.

Rekking: het lang worden van een oorspronkelijk korte klinker.

Schwa: doffe e.

Sluiting: het met minimaal geopende mond realiseren van klanken die normaal met half-geopende mond wordt gerealiseerd. Bv. de e (hengst) > i (*hingst*); o (slok) > oe (*sloek*).

Stemhebbend: gezegd van een klank waarbij de stembanden aan het trillen worden gebracht. Stemhebbend zijn de v, z, zj, g, b, d, m, n, ng, l, r, j en w.

Stemloos: gezegd van een klank die wordt gerealiseerd zonder dat de stembanden aan het trillen worden gebracht. Alle medeklinkers in het letterwoord 't fokschap zijn stemloos.

Suffix: achtervoegsel. Bv. -lijk, -ig.

Syncope: uitstoting van een medeklinker in het midden van een woord. Bv. ader > *ôr*, vader > *vôr*.

Tautologie: herhaling van een zelfde denkbeeld met een andere uitdrukking. Bv. In *floitteshât* is hout tautologisch; fluyte heeft bij Kil. de betekenis 'jong houtgewas'].

Tenuis: stemloze plofklank. P, t, k zijn tenues.

Umlaut: fonologisch proces waarbij een onbeklemtoonde klank (de umlautsfactor genoemd) in een volgende lettergreep de voorafgaande beklemtoonde klinker beïnvloedt; onder invloed van een i uit een volgende lettergreep wordt een mediale (een a) of velaire klinker (een oe, oo) door een palatale klinker (een ee, uu) vervangen. Bv. slotel (Mnl.) > *sleuter*; haring > *hêirink*; spoelen > *spuuln*.

Velair: klinker die achteraan in de mond wordt gerealiseerd.

Velarisering: als een alveolair (een n bv.) achteraan in de mond wordt gerealiseerd reedt velarisering op (bv. n in prison (Fr.) > [ŋ] *prizong*).

Verkorting: fonologisch proces waarbij oorspronkelijk lange klinkers kort worden. Bv. *preeken* > *hè prékt*.

Verscherping: de verstemlozing van stemhebbende medeklinkers. Bv. b > p; v > f, d > t; g > ch.

Verwijding: het opener realiseren van een gesloten of halfgesloten vocaal. Bv. borst > *bùst*; tarwe > *tèrf*.

Vocaal: klinker.

Vocalisme: vocalenbestand.

Volksetymologie: spelling en uitspraak van een moeilijk (vreemd) woord gebaseerd op een foute afleiding onder invloed van een vertrouwd woord. Bv. tantist < dentiste (Fr.) onder invloed van tand.

West-Germaans: de gemeenschappelijke voorfase van de vier moderne Germaanse talen, het Engels, het Fries, het Nederlands en het Duits.